

Oponentský posudek disertační práce Ehsana Arzroomchilara

On the Influences of Technology on Morality

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2022

Vedoucí práce: Dr. Daniel D. Novotný, Katedra filosofie a religionistiky

Doktorand Ehsan Arzroomchilar předkládá k obhajobě disertační práci (165 s., z toho cca 150 s. textu) s názvem *Vliv techniky na morálku*. Práce sestává ze 4 kapitol a krátkého závěru. 1. kapitola je věnována úvodu do tématu (preliminaries), 2. kapitola postfenomenologii, 3. kapitola teorii sítí aktérů (Actor–network theory, tj. ANT) 4. kapitola schématu pro etiku techniky. Obsah je sestaven poměrně nepřehledně, není zcela zřejmé, zda část předcházející samotný kratičký závěr (tj. An Application; Moralization of Bank Cards) je míněna ještě jako součást 4. kap. (tj. schématu pro etiku techniky, jako jeho ilustrace) nebo stojí samostatně, neočíslovaná. Zvláště 4. kapitole, která zahrnuje různé podkapitoly podkapitol, by prospěla jasnější struktura pomocí různých typů číslování.

První kapitola začíná úvodem (3 s.), který hovoří obecně o technice. Nespecifikuje ještě cíl a metody práce, sděluje, že se zde bude autor zabývat širokým okruhem témat (s. 3: wide range of topics): 1) vztah techniky a modernity, 2) poznámky o metafyzice techniky (a few remarks on the metaphysics of technology), 3) krátký historický přehled o filosofii techniky. Plán práce tak najdeme až na straně 25, na konci 1. kapitoly. Autor sděluje, že se chce v otázce techniky zaměřit na morální aspekty (my primary focus will be on moral dimensions), ale je k tomu potřebný obecný přehled, který mají poskytnout vlivné teorie (frameworks), jmenovitě postfenomenologie a teorie sítí aktérů, a teprve kombinace obou může postihnout vše, co (nějaká) technika působí: „I argue that neither postphenomenology nor ANT alone is able to do justice to the role of technology in the real-life. Rather we need a combination to capture all that is brought about by a technology.“ (s. 25-26). Ve 4. kapitole autor zamýšlí rozvinout systematický postup pro moralizaci techniky (for moralization of technology).

Druhá kapitola (s. 28–75, tj. asi třetina rozsahu práce) je nejrozsáhlejší a obsahuje výklad postfenomenologie, kterou založil D. Ihde; autor se z největší části opírá o dílo jeho žáka Petera Paula Verbeeka, který mu umožní rozlišit etiku designu od etiky užití techniky; autor se chce věnovat převážně právě etice užití. Vedle toho jsou v této kap. citováni hlavně Dorrestijn, Rosenberger a Foucault. Menší část této kap. zahrnuje již publikovaný článek Arzroomchilar, E. and Novotny, D. (2018) *Verbeek on the Moral Agency of Artefacts*. *F organon*, vol. 25, No 4, pp. 517-538. (uvedeno na s. 67, u části The Sensibility of Distributive Moral Agency).

Třetí kapitola (s. 76-108, tj. 33 s., cca pětina textu) se zabývá teorií sítí aktérů - ANT (Actor–network theory), tj. sociologickou teorií, kterou autor vykládá dosti podrobně převážně na myšlenkách jejího zakladatele Bruno Latoura a Michela Callona a přechází též do oblasti SCOT (Social Construction of Technology), kde se výklad odvíjí od díla Trevora J. Pinche a hlavně Wiebe E. Bijkera.

Ve čtvrté kapitole (s. 109-144, resp. tj. 33 s., cca pětina rozsahu práce) autor rozvíjí své vlastní hodnocení. Zabývá se zde závažnou otázkou působení sociálních sítí a při jejím rozboru využívá kategorií získaných z postfenomenologie i ANT; ukazuje, jak se v kontaktu se specifickou technikou vytváří síť radikálů, jak se dokonce staly sociální sítě bojovým polem extremistů. Autor odkazuje také na svůj již publikovaný text o vztahu techniky a zacházení s radikalismem. Dále dospívá k závěru, že moralizace techniky je možná za využití výše uvedených metod postfenomenologie i ANT a do jisté míry i SCOT. Na s. 139 konečně pokládá otázku, jaký typ etiky by měl být pro hodnocení techniky používán. Této otázce věnuje jen poměrně letmou pozornost a následně odkazuje na řadu autorů s různými návrhy a sděluje, že zde je jen nutno si vybrat jednu z možností. (The only crucial task here is to pick one of the possibilities and set it as a reference against which a technology is going to be morally appraised, s. 142) Na základě zvoleného typu etiky, který je založen na konceptu well-being, pak postuluje vlastní schéma, vyjádřené tabulkou pro zaznamenání pozitivních a negativních aspektů daného technického řešení. To je pak aplikováno v následující části.

Aplikace moralizace techniky je v poslední části práce (s. 145–152) předvedena na příkladu bankovních karet, které mají pro uživatele řadu výhod, ale zároveň vedou k nadměrnému utrácení a konzumnímu způsobu života (což škodí životnímu prostředí). Autor zde sestavil tabulku předností a nevýhod, přičemž imperativem je dát vždy přednost řešení, které znemožňuje (či zmírňuje) špatné důsledky (tj. důležitější je nepůsobit zlo) před takovým, které jen vede k nějakému prospěchu (srov. tab. s. 151). - Na tomto modelovém příkladu je nicméně vidět problematičnost projektu, který se snaží vytvořit všeobecně platné schéma pro všechny případy a situace, jejichž změna v čase může ve skutečnosti předchozí hodnocení zcela převrátit v důsledku nových skutečností, se kterými se předem nepočítalo (např. šíření vážné infekční choroby, který by vynucovala rychlé a bezkontaktní transakce).

V práci tohoto typu, jako je předložená disertace, je samozřejmě řada problematických míst, protože v otázkách, kterými se zabývá, v mnoha ohledech není mezi odborníky jednotný názor. Přesto by student mohl být opatrnější v přebírání formulací (či snad parafrází) jiných autorů, jak k tomu došlo zvl. v případě popírání „funkce“ uměleckých děl, což je v teorii umění jedna z klíčových kategorií (artistic works are not supposed to imply any function, s. 9 – připouští se zde pouze účel zkrášlovat prostředí); u studenta filosofie a religionistiky se předpokládá i všeobecný kulturní přehled, kromě znalosti úzce zaměřené oblasti, jakou poskytují literatura inženýrského zaměření.

Doktorand má za sebou prostudování a zvládnutí velkého množství literatury, navíc i určitou zkušenost a publikováním. Vytvoření rozsáhlejšího díla však vyžaduje přesnější rozvrh plánované práce, hned na začátku by měl být formulován cíl práce a metody řešení, aby pak následně mohla být na tomto základě vedena jednotná linie výkladu. Přes některé nedostatky práci doporučuji k obhajobě.

PhDr. Wendy Drozenová, Ph.D.

Filosofický ústav AV ČR, v.v.i.

Praha, 29. 9. 2022